

Jegle w Puszczy Białej

Jegiel — to wędrująca nazwa w Puszczy Białej, kryjąca ciekawą informację z dziejów osadnictwa. Powszechnie wiadomo, że Jegiel to część wsi o złożonej nazwie Nowa Wieś w gminie Brańszczyk, a także nazwa stawów rybnych położonych przy trasie E-12 między Wyszkiem a Ostrowią Mazowiecką, obramowanych ścianą lasów sosnowo-olchowych i szpalerem roślin wodnych. Ale Jegiel to również nazwa części wsi Przyjmy, położonej w gminie Brańszczyk. Co wiemy o tych bliźniaczych nazwach i miejscowościach?

Na południe od stawów rybnych, w dolinie Bugu, między Udrzynkiem a Przyjmami ciągnie się krawędź wysoczyzny polodowcowej nazywana przez miejscową ludność „Jegliowymi Górkami” (ponad 100 m.). Na „Górkach” tych założono — zapewne jeszcze w XVIII w. — osadę leśną Jegiel, uwidocznioną na tzw. Mapie Kwaternistrzowskiej (ok. 1815), wymienianą przez Wincentego Pola w „Obrazach z życia i natury” (1871).

Po I wojnie światowej zostało tu utworzone Nadleśnictwo Jegiel. Trwało ono jednak krótko, gdyż w pierwszych latach urzędowania pożar strawił dom, w którym mieściło się biuro i mieszkania pracowników. Pomieszczeń nie odbudowywano, lecz Urząd Nadleśnictwa przeniesiono do osady leśnej Słepioty, położonej w pobliżu traktu białostockiego — obecnie szosa E-12 — przy gościńcu do Długosiodła, zachowując jednakże poprzednio używaną nazwę Jegiel. I tak powstał Jegiel w Słepiotach, z czasem część wymienianej już Nowej Wsi.

W tych „jeglijowych” nazwach tradycja ludowa utrwaliła fakt występowania tu-

taj „jeglijowych borów”, jak na Kurpiach określono lasy świerkowe. Potwierdziły to także prace ziemne. Oto w czasie kopania rowu w pobliżu dawnej osady Jegiel znaleziono na głębokości półtora metra kłodę świerkową. Ten świerkowy problem był przedmiotem badań naukowych prof. Władysława Jedlińskiego, który na „Jegliowych Górkach” potwierdził istnienie naturalnej kępy świerkowej.

Stawy rybne są atrakcyjnym walorem krajobrazowym w Puszczy Białej pozbawionej większych zbiorników wodnych. Gospodarstwo urządzono w latach 1928—1929 na nieużytkach po obu stronach szosy Warszawa—Białystok. Projekt opracował inż. Rzepecki, a pracami kierował inż. Henryk Ostrowski z Dyrekcji Lasów Państwowych w Siedlcach. Wszystkie roboty ziemne — sypanie grobel, kopanie rowów, transport ziemi — wykonywali tylko ręcznie robotnicy sezonowi.

Wybudowano również osadę dozorczy stawów, nazywaną po dzień dzisiejszy Rybakówką, będącą częścią Nowej Wsi. Ok. 1935 r. w pobliżu Ryboczkówki założono hodowlę piskląt bażancich otrzymanych z wylęgu 300 sztuk jaj podłożonych kurom. Początkowo pisklęta karmiono jajeczkami mrówczymi, a następnie karmą zbożową. W czasie zadawania karmy dozorca stawowy grał na trąbce. Kiedy bażanty zostały z klatek wypuszczone na wolność, na sygnał trąbki zawsze przylatywały do karmników. Z czasem bardzo się rozmnożyły i występowały na obszarze całego Nadleśnictwa Jegiel. Jednakże los nie był łaskawy dla tych pięknych ptaków wyhodowanych nad stawami w Jeglu. W czasie mroźnej zimy 1939—1940 bażanty całkowicie wyginęły.

Hodowla tych ptaków w Jeglu była pierwszą bażantarnią w Puszczy Białej w okresie międzywojennym.

Okolice puszczańskich Jegli wniosły znaczny wkład do walk narodowo-wyzwoleńczych. Znajdziemy tu wiele pamiątek historii. U podnóża „Jeglijowych Gór”, na wsch. od Jegla, rozpościera się obszar podmokłych lasów oraz torfowisko Łąka Kozaków, którego nazwa upamiętnia wydarzenia z okresu Powstania Styczniowego. Na płn. od torfowiska położona jest wieś Udrzynek, w której urodził się Stanisław Najmoła (1882—1936), nauczyciel, działacz oświatowy i niepodległościowy, współzałożyciel i współorganizator Polskiego Związku Ludowego.

W pobliżu Jegla nowowiejskiego we wrześniu 1939 r. żołnierze polscy przystąpili do tworzenia Organizacji Wojskowej „Wilki”, z którą współdziałała Organizacja Wywiadowcza „Wisła”. W 1941 r. powstało tu Koło Stowarzyszenia Przyjaciół ZSRR, które w lutym 1942 r. przemianowano na komórkę Polskiej Partii Robotniczej. Jegiel był także ważnym punktem oparcia dla partyzantów Armii Krajowej w Obwodzie „Opocznik” (Ostrów Mazowiecka). Ukrywali się tu jeńcy radzieccy, którzy zbiegli z obozów w Grądach (Stalag 324) i Komorowie (Stalag 333), koło Ostrowi Mazowieckiej.

28 maja 1943 r. w rejonie Dalekie — Jegiel stoczyły zaciętą walę z Niemcami oddziały Uderzeniowych Batalionów Kadrowych, będących formacją wojskową Konfederacji Narodu.

Na płn. przedpolach przyjemskiego Jegla, wśród lasu, przy trakcie Udrzynek—Budykierz, znajdziemy miejsce męczeństwa z lat okupacji hitlerowskiej. W byłej gajówce Mękaliny — jakże wymowna to nazwa — 25 grudnia 1943 r. hitlerowcy bestialsko zamordowali około 10 osób, w tym gajowego Antoniego Pieńkosa. Zabudowania spalono. Po gajówce pozostały jedynie nikle ślady. Ta pamiątka historii zasługuje na utrwalenie. Wydaje się, iż najbardziej wymownym pomnikiem na

tym miejscu byłoby właśnie odbudowanie spacyfikowanej osady leśnej i przywrócenie jej rangi gajówki oraz wmurowanie tablicy pamiątkowej poświęconej leśnikom Puszczy Białej — ofiarom wojny i okupacji hitlerowskiej.

Powojenne dzieje Nadleśnictwa Państwowego Jegiel związane są głównie z odnową lasów Puszczy Białej, zdewastowanych przez okupanta hitlerowskiego, zniszczonych w czasie działań wojennych. Ale oprócz działalności produkcyjnej utrzymywano więź z nauką, do czego walnie przyczynił się nadleśniczy Jegla — inż. Stanisław Czudowski, późniejszy poseł na Sejm. Na uwagę zasługiwały szczególnie ciekawe doświadczenia dendrologiczne. M.in. prowadzono plantacje świerka, aby wyhodować nasiona i drzewa zaaklimatyzowane w pasie bezświerkowym, w którym leży cała Puszcza Biała. Duże zainteresowanie wzbudziły aklimatyzacyjne plantacje świerka 20 pochodzeń: 11 z Polski Północnej (woj. gdańskie i olsztyńskie), 9 z Polski Południowej (okolice podgórskie). Ponadto wyłączono drzewostany sosny pospolitej i przeznaczono je do produkcji nasion. Natomiast Zakład Dendrologii Polskiej Akademii Nauk w Kórniku koło Poznania z kilku wybranych okazów sosny pozyskiwał typy do rozmnażania tego gatunku wegetatywnie.

Siedzibą nadleśnictwa Jegiel pozostał do 1972 r., kiedy to po reorganizacji administracji leśnej obszar ten włączono do znacznie większego Nadleśnictwa Państwowego Wyszków.

Obecnie Jegiel jest ważnym ośrodkiem produkcji leśnej w Puszczy Białej, należącym do Przedsiębiorstwa „Las” w Siedlcach. Od 1975 r. jest to również ośrodek hodowlany dzikich kaczek (stado liczące około 40 tys. sztuk) w symbiozie z karpem hodowanym w stawach, żywiącym się ekskrementami tych ptaków. Stawy rybne w Jeglu są oazą ptactwa wodnego i błotnego, m.in. łabędzia niemego i zimorodka.

1. Mieczysław Bartniczak, *Prace dendrologiczne w Puszczy Białej*, „Trybuna Mazowiecka”, 1968, nr 273.
2. Mieczysław Bartniczak, *Z dziejów Jegla*, „Trybuna Mazowiecka”, 1968 nr 218.
3. Mieczysław Bartniczak, *Oblicze Puszczy Białej*, „Ziemia 1967”, Warszawa 1968.
4. Tomasz Chłudziński, Janusz Żmudziński, *Puszcza Kurpiowska. Przewodnik turystyczny*, Warszawa 1966.
5. Tadeusz Halpern, *100 haseł Puszczy Białej*. Informator krajoznawczy. Koło PTTK nr 1 przy Politechnice Warszawskiej — Oddział Międzuczelniany PTTK w Warszawie, 1979.
6. Lechosław Herz, *Pułtusk — Puszcza Biała — część zachodnia*. Podwarszawskie szlaki piesze, Warszawa 1975.
7. *Inwentaryzacja krajoznawcza województwa warszawskiego*. Wydanie III, Warszawa 1975.
8. Przemysław Pillich, *Nad Litwem i w Puszczy Białej*, Warszawa 1976.
9. Wincenty Pol, *Północny wschód Europy. Obrazy z życia i natury*, Kraków 1970, s. 237—295 (Puszczaki Mazowsza).
10. Bohdan Szymański, *Materiały do monografii Puszczy Białej*, „Sylwan”, 1969, nr 4, s. 76—80.
11. *Urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych. Powiat wyszkowski — woj. warszawskie*, Urząd Rady Ministrów 1971. Wydawnictwo powielane.
12. Maria Żywirska, *Puszcza Biała — jej dzieje i kultura*, Warszawa 1973.